

УДК 342.53(477)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.7947526>

О.І. ЗОЗУЛЯ,

завідуючий науковим сектором порівняльного конституційного та муніципального права Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, доктор юридичних наук, доцент, м. Харків, Україна; e-mail: oizozulia@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5428-4622>

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТСЬКОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

O.I. ZOZULIA,

Head, Department of Comparative Constitutional and Municipal Law, Scientific Research Institute of State Building and Local Government, Doctor of Law, Associate Professor, Kharkiv, Ukraine; e-mail: oizozulia@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5428-4622>

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PARLIAMENTARY CONTROL IN UKRAINE

АНОТАЦІЇ (ABSTRACTS), КЛЮЧОВІ СЛОВА (KEY WORDS)

Постановка проблеми. Парламентський контроль покликаний надати Верховній Раді України достовірну та об'єктивну інформацію про діяльність інших органів публічної влади для її оцінки та можливість адекватно реагувати на виявлені порушення та недоліки. Попри це нинішня парламентська практика засвідчує низьку ефективність окремих форм і засобів контрольної діяльності Верховної Ради України, відсутність системного бачення вітчизняної моделі парламентського контролю, неузгодженість та фрагментарність його конституційно-правового регулювання. У зв'язку із цим існує необхідність аналізу поточних викликів і перспектив розвитку контрольної діяльності Верховної Ради України. **Метою** роботи є поглиблений аналіз проблем організації та реалізації парламентського контролю в Україні, визначення сутності та особливостей його основних форм і засобів, а також обґрунтування пріоритетних напрямків удосконалення контрольної діяльності Верховної Ради України. **Методи.** Для вирішення задач дослідження використано низку методів наукового пізнання, серед яких формально-юридичний, за яким визначено зміст і недоліки контрольної діяльності Верховної Ради України, пов'язаної з контролем за правоохоронними та розвідувальними органами, відставкою голови та членів уряду, розглядом відповідних звітів і доповідей; порівняльно-правовий – розкрито спільні та відмінні особливості депутатських запитів і звернень, парламентських і комітетських слухань; прогностичний – охарактеризовано перспективи запровадження інтерпеляції та постзаконодавчого контролю, удосконалення правових засад проведення "години запитань до Уряду". **Результат.** Встановлено, що парламентський контроль є провідною функцією Верховної Ради України, важливим елементом конституційної системи стримувань та противаг. Серед проблем організації парламентського контролю в Україні виділяється: відсутність інтерпеляції та недостатня ефективність депутатських запитів і звернень; надмірна заполітизованість та деякий формалізм проведення "години запитань до Уряду" та парламентських слухань; суперечливість покладення на окремі парламентські комітети самостійних контрольних повноважень за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів; розпливчасті наслідки розгляду у парламенті відповідних звітів і доповідей; відсутність механізмів забезпечення реального виконання відповідними органами та посадовими особами приписів парламенту в рамках його контрольної діяльності; відсутність системного постзаконодавчого контролю. **Висновки.** Обґрунтовано, що до перспективних напрямків розширення та посилення парламентського контролю в Україні насамперед відноситься: запровадження процедури інтерпеляції до уряду та його окремих членів; більша спеціалізація та частіше проведення "години запитань до Уряду"; пріоритетне проведення комітетських, а не парламентських слухань; розгорнуте конституційне закріплення контрольних повноважень Верховної Ради України та її комітетів, засад і гарантій проведення парламентських і комітетських слухань; перехід до використання конструктивного вотуму недовіри Прем'єр-міністру України; запровадження щорічного звітування міністрів у парламенті; встановлення обов'язковості схвалення парламентом Програми діяльності Кабінету Міністрів України; запровадження повноцінного постзаконодавчого контролю; посилення внутрішнього контролю у Верховній Раді України.

Ключові слова: Верховна Рада України; парламентський контроль; інтерпеляція; депутатські запити; година запитань до Уряду; слухання; розгляд звітів; постзаконодавчий контроль

***

Problem statement. Parliamentary control is designed to provide the Verkhovna Rada of Ukraine with reliable and objective information about the activities of other public authorities for its assessment and the opportunity to adequately respond to identified violations and shortcomings. Despite this, the current parliamentary practice testifies to the low effectiveness of certain forms and means of control activity of the Verkhovna Rada of Ukraine, the lack of a systematic vision of the national model of parliamentary control, and the inconsistency and fragmentation of its constitutional and legal regulation. In this regard, there is a need to analyze the current challenges and prospects for the development of the control activity of the Verkhovna Rada of Ukraine. The **purpose** of the work is an in-depth analysis of the problems of organizing and implementing parliamentary control in Ukraine, determining the essence and features of its main forms and means, as well as substantiating the priority directions for improving the control activity of the Verkhovna Rada of Ukraine. **Methods.** To solve the research problems, a number of scientific methods were used, including the formal-legal method, which determined the content and shortcomings of the control activity of the Verkhovna Rada of Ukraine related to the control of law enforcement and intelligence agencies, the resignation of the head and members of the government, the consideration of relevant reports and reports. Comparative and legal method – there are disclosed the common and distinctive features of parliamentary requests and questions, parliamentary and committee hearings. Prognostic method – there are characterized the prospects for the introduction of interpellation and post-legislative control, improvement of the legal basis for holding "Question Hour to the Government". **Results.** It has been established that parliamentary control is the leading function of the Verkhovna Rada of Ukraine, an important element of the constitutional system of checks and balances. Among the problems of the organization of parliamentary control in Ukraine, the following stand out: lack of interpellation and insufficient effectiveness of parliamentary inquiries and questions; excessive politicization and some formalism of the "Question Hour to the Government" and parliamentary hearings; inconsistency of entrusting separate parliamentary committees with independent control powers over the activities of law enforcement and intelligence agencies. Other problems are also: vague consequences of consideration of relevant reports and reports in the parliament; lack of mechanisms to ensure real implementation by relevant bodies and officials of the parliament's prescriptions during its control activities; and lack of systematic post-legislative control. **Conclusions.** It has substantiated that the promising directions for expansion and strengthening of parliamentary control in Ukraine primarily include: the introduction of interpellation procedure to the government and its individual members; greater specialization and more frequent holding of "Question Hour to the Government"; priority holding of committee rather than parliamentary hearings; comprehensive constitutional regulation of control powers of the Parliament. In addition, there is a need for transition to use constructive vote of no confidence to the Prime Minister of Ukraine; introduction of annual reporting of ministers in parliament; establishment of mandatory approval by parliament of the Program of the Cabinet of Ministers of Ukraine; introduction of full-fledged post-legislative control; strengthening of internal control in the Verkhovna Rada of Ukraine.

Keywords: Verkhovna Rada of Ukraine; parliamentary control; interpellation; parliamentary requests; question hour to the Government; hearings; consideration of reports; post-legislative control

Постановка проблеми

Парламентський контроль на рівні із законодавчістю є ключовими напрямками діяльності Верховної Ради України, становить важливий елемент системи стримувань і противаг та забезпечення конституційної законності. За своєю суттю парламентський контроль покликаний надати Верховній Раді України достовірну та об'єктивну інформацію про діяльність інших органів публічної влади для її оцінки та можливість адекватно реагувати на виявлені порушення та недоліки. Разом із тим, нинішня парламентська практика засвідчує низьку ефективність окремих форм і засобів контрольної діяльності Верховної Ради України, що пояснюється відсутністю системного бачення вітчизняної моделі парламентського контролю, неузгодженістю та фрагментарністю його конститу-

ційно-правового регулювання, втім як і змінюваністю задач парламентського контролю та умов його здійснення. На недостатній рівень парламентського контролю безпосередньо звертається увага і в проєкті Плану відновлення України [1, с.71], відзначаючи тривалу потребу розширення та посилення парламентського контролю за діяльністю уряду, всієї системи органів виконавчої влади, силових структур тощо. З огляду на це в контексті подальшої розбудови парламентаризму в Україні нами й вбачаються актуальними питання поточних викликів і перспектив розвитку контрольної діяльності Верховної Ради України.

Зазначимо, що проблематика парламентського контролю раніше вже розглядалась іншими вченими. Зокрема М.В. Гаріфуллін і Ю.Ю. Козар досліджували парламентський контроль у сис-

темі державного управління в Україні [2]; І.А. Куян охарактеризувала парламентські слухання як форму та засіб забезпечення народовладдя в Україні [3]; К.М. Майстренко – ефективність парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України [4]; Л.П. Медвідь – особливості парламентського контролю за дотриманням прав та свобод людини і громадянина [5]; О.Б. Онишко – перспективи запровадження в Україні інституту інтерпеляції [6]. Водночас їх наукові роботи присвячені здебільшого лише окремим напрямкам контрольної діяльності Верховної Ради України, комплексно не характеризуючи саме сьогоденні проблеми організації та здійснення парламентського контролю та шляхи удосконалення його форм і засобів в сучасних умовах державного і правового розвитку України з урахуванням викликів триваючої російсько-української війни.

Загалом посилення контрольної діяльності Верховної Ради України та підвищення її ефективності потребують поглибленого аналізу проблем організації та реалізації парламентського контролю в Україні, визначення сутності та особливостей його основних форм і засобів, а також обґрунтування пріоритетних напрямків удосконалення контрольної діяльності Верховної Ради України, що і є метою статті. Її новизна полягає у формулюванні ключових засад ефективності та раціоналізації контрольної діяльності Верховної Ради України на основі узагальнення існуючих прогалів і недоліків чинного конституційно-правового регулювання та парламентської практики у сфері парламентського контролю з урахуванням нинішнього стану розвитку вітчизняного парламентаризму. Завданнями статті є аналіз специфіки та недоліків, а також визначення шляхів розвитку інституту уповноважених Верховної Ради України, запровадження інтерпеляції та постзаконодавчого контролю, удосконалення правових засад депутатських запитів і звернень, "години запитань до Уряду", парламентських і комітетських слухань, контролю за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів, відставки голови та членів уряду, розгляду парламентом відповідних звітів і доповідей.

Передусім, відмітимо, що парламентський контроль є специфічним різновидом державного контролю, що характеризується власними формами, засобами, методами та процедурами. Згідно Конституції України від 28.06.1996 р. [7] парламентський контроль узагальнено включає контроль за діяльністю Кабінету Міністрів Украї-

ни, за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина, за виконанням Державного бюджету України тощо. У фокусі даного дослідження не стільки вичерпна характеристика особливостей всіх напрямків парламентського контролю, скільки розкриття деяких, найбільш нагальних векторів його удосконалення. Тим не менше, раніше нами вже окремо розглядалися питання контрольної функції та повноважень комітетів Верховної Ради України [8; 9], а також оцінка ефективності застосування законодавства [10, с.57–58], що є втіленням постзаконодавчого контролю, здійснюваного в рамках цілісного законодавчого процесу. Натомість діяльність таких спеціалізованих органів парламентського контролю як Уповноважений Верховної Ради України з прав людини та Рахункова палата потребує розгорнутої характеристики її проблем і шляхів удосконалення вже в рамках окремого дослідження.

Уповноважені Верховної Ради України

У контексті посилення парламентського контролю в Україні досить цікавим вбачається питання можливості та доцільності розвитку інституту уповноважених Верховної Ради України. Як відомо, така ініціатива свого часу передбачалась законопроектом від 29.08.2019 р. реєстр. № 1016 [11], яким пропонувалось закріпити у Конституції України право Верховної Ради України призначати своїх уповноважених за дотриманням Конституції України і законів в окремих сферах. З одного боку, слід загалом підтримати розширення видів та інституційної основи парламентського контролю, що забезпечуватиме його більшу спеціалізацію та концентрацію на відповідних сферах правовідносин.

З іншого боку, розвиток парламентського контролю має відбуватись відповідно до принципу розподілу влади в межах конституційної моделі стримувань і противаг. У той же час у законопроекті від 29.08.2019 р. реєстр. № 1016 було надзвичайно широко сформульовано завдання уповноважених Верховної Ради України щодо контролю за дотриманням Конституції України і законів "в окремих сферах". Вважаємо, що настільки неконкретне визначення спрямованості діяльності уповноважених парламенту не відповідає вимогам правової визначеності й закладає основи фактично необмеженого ні за обсягом, ні за предметом парламентського контролю. Це потенційно може розбалансувати існуючу систему стримувань та противаг, створює передумови свавілля та узурпації влади. Адже перед-

бачене визначення правового статусу таких уповноважених "в окремих законах" уможливило самостійне визначення Верховною Радою України кількості її уповноважених, змісту та меж здійснюваного ними парламентського контролю за дотриманням Конституції та законів України.

Тому дана законодавча ініціатива несла в собі ризик виникнення державно-правових конфліктів через гіпотетичне втручання уповноважених Верховної Ради України у діяльність відповідних органів публічної влади, перебирання чи дублювання їх повноважень. Тут слід погодитись з доводами Конституційного Суду України, який у своєму Висновку від 20.11.2019 р. № 6-в/2019 [12] також зауважив у цьому випадку загрозу встановлення на конституційному рівні повноважень парламенту, які не матимуть визначених меж, що обумовить ризик його надмірного втручання у різні сфери суспільних відносин.

Втім, вважаємо, що запровадження нових спеціалізованих парламентських омбудсменів дійсно може сприяти розвитку парламентського контролю та забезпеченню дотримання прав громадян. Водночас це потребує більш чіткого закріплення у Конституції України вичерпного переліку новостворюваних посад уповноважених Верховної Ради України (наприклад, з прав дітей, з прав військовослужбовців і ветеранів, з питань національних меншин тощо), а також основних засад їх діяльності, пов'язаних із заборонаю втручання парламентських уповноважених у діяльність органів публічної влади.

Інтерпеляція

Одним із традиційних і поширених у демократичних країнах засобів парламентського контролю за діяльністю уряду є інтерпеляція. Вона полягає в офіційному запиті (вимозі) депутата парламенту до уряду чи окремих його членів із приводу їх діяльності. Зазвичай інтерпеляції передбачають публічне обговорення (дебати) у парламенті одержаної відповіді (пояснень), за результатами якого може порушуватись питання відповідальності уряду чи конкретних його членів.

Про доцільність виокремлення процедури інтерпеляції від простого запиту та інших засобів парламентського контролю діяльності уряду згадується не тільки у науковій і аналітичній літературі [6, с.23; 13, с.34; 14; 15, с.6, 17; 16, с.35], але й у Висновку Венеціанської комісії від 24.06.2019 р. CDL-AD(2019)015-е [17, с.26]. Сьогодні в Україні інтерпеляція не запроваджена як

окремий різновид парламентського контролю, хоча й має деякі спільні риси з депутатськими запитами (обов'язковість надання відповіді) та процедурою "години запитань до Уряду" (публічність висловлення у залі пленарних засідань запитань до членів уряду та їх відповідей).

У той же час депутатські запити залишаються недостатньо ефективним засобом парламентського контролю, оскільки згідно ст.15 Закону України від 17.11.1992 р. № 2790-XII [18] його предметом може бути широке коло питань, обговорення відповіді на депутатський запит є факультативним і не вимагає обов'язкового прийняття конкретних рішень за результатами такого обговорення. Хоча принагідно зауважимо як позитив вилучення Законом України від 17.10.2019 р. № 206-IX [19] вимоги щодо направлення депутатського запиту лише у разі його підтримки однією п'ятою від конституційного складу Верховної Ради України, неконституційність якої була встановлена ще у Рішенні Конституційного Суду України від 14.10.2003 р. № 16-рп/2003 [20]. Основна ж відмінність між інтерпеляцією та звичайними запитами, як наголошує О.В. Батанов [13, с.32], полягає у тому, що інтерпеляція використовується при обговоренні суттєвих проблем великої суспільної ваги та передбачає обговорення отриманої відповіді в парламенті.

Враховуючи викладене, законопроектом від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 [21] з метою парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України було запропоновано запровадження інституту інтерпеляції. Зокрема, передбачалось надання 45 народним депутатам України або профільному комітету права ініціювати обов'язковий розгляд у парламенті діяльності окремого члена уряду, одержання від нього пояснень з наступним вирішенням питання про задовільність його роботи.

В цілому, підтримуючи запровадження інтерпеляції в Україні, маємо констатувати істотну недосконалість даного законопроекту (справжні цілі якого, як видається, полягають не стільки у самій інтерпеляції, скільки в індивідуальній відповідальності членів уряду), висловивши наступні зауваження.

Так, як випливає з п.13, 33 ч.1 ст.85 Конституції України, Верховна Рада України наділена повноваженнями здійснювати парламентський контроль за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до Конституції та законів України. Таке формулювання конституційних повноважень Верховної Ради України загалом допускає

запровадження на законодавчому рівні нових, конституційно невизначених форм і засобів парламентського контролю за діяльністю уряду, у тому числі й інституту інтерпеляції. Разом із тим, беручи до уваги досвід інших країн (Іспанія, Литва, Польща, Румунія, Словенія, Словаччина, Фінляндія та ін.), задля узгодження та розмежування всіх форм парламентського контролю за діяльністю уряду слушним було би закріпити інститут інтерпеляцій саме у Конституції України.

Запропоноване законопроектом від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 законодавче врегулювання (хоча й дуже широкі) підстав інтерпеляції вважаємо недоцільним, оскільки тут йдеться не стільки про юридичну, скільки про політико-правову оцінку Верховною Радою України діяльності члена Кабінету Міністрів України, про наявність або відсутність до нього довіри з боку парламентської більшості, що насправді не потребує пошуку жодних формальних підстав.

Звертає увагу й те, що на відміну від теоретичного розуміння інтерпеляції та релевантної зарубіжної практики даним законопроектом інтерпеляції чомусь мали поширюватись тільки на окремих членів уряду, а не на прем'єр-міністра. Хоча, ми не погоджуємось з О.Б. Онишко, що в Україні інститут інтерпеляції має стосуватись не тільки уряду, а й інших органів, керівники яких призначаються парламентом або урядом [6, с.24]. Адже надто широке застосування інтерпеляції (в основі якої політико-правова оцінка) щодо неполітичних керівників державних органів може навпаки дестабілізувати їх роботу. З позитивного ж боку, слід відзначити встановлення законопроектом від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 обмеження щодо здійснення повторної інтерпеляції до одного і того ж члена уряду не раніше, ніж через три місяці після попередньої інтерпеляції, що запобігає зловживанню даною процедурою.

Крім того, у передбаченій законопроектом від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 процедурі інтерпеляції провідна роль не виправдано відводиться Голові Верховної Ради України, який одноосібно мав би розглядати депутатську вимогу та призначати інтерпеляцію (або відмовляти у ній). Це дає підстави вбачати у такій діяльності голови парламенту ознаки самостійних владних повноважень, що виходить за межі конституційних повноважень Голови Верховної Ради України виключно щодо організації її роботи. Тому вважаємо такий підхід до організації інтерпеляції не тільки неконструктивним, а й таким, що не відповідає положенням ст.88 Конституції України.

Насамкінець є надто ускладненим викладений у законопроекті від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 механізм звільнення члена Кабінету Міністрів України за результатами здійснення інтерпеляції. Зокрема, передбачалось прийняття парламентом рішення про визнання роботи члена уряду незадовільною, на підставі чого Прем'єр-міністр України зобов'язувався внести до Верховної Ради України подання про звільнення цього члена уряду. Або ж парламент рекомендував Президенту України внести аналогічне подання щодо Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України.

При цьому, одразу вбачається нерівність різних членів уряду в частині застосовуваних до них наслідків інтерпеляції. Так, наприклад, за законопроектом від 18.05.2020 р. реєстр. № 3499 у разі невнесення Прем'єр-міністром України відповідного подання Верховна Рада України мала би вирішити питання про звільнення члена уряду без такого подання. У той же час у разі невнесення подібних подань Президентом України про можливість самостійного звільнення парламентом Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України вже чомусь не йшлося.

Так чи інакше, згідно п.12 ч.1 ст.85 Конституції України Верховна Рада України наділена загальним повноваженням звільняти членів уряду з посад, що не обмежено будь-якими додатковими умовами, підставами чи необхідністю обов'язкового одержання подання Прем'єр-міністра України. Вказаний підхід відображено й у ч.1 ст.18 Закону України від 27.02.2014 р. № 794-VII [22], згідно якої член Кабінету Міністрів України може бути звільнений Верховною Радою України не тільки за поданням Прем'єр-міністра України або за поданням Президента України (щодо Міністра закордонних справ України та Міністра оборони України), а й за власною ініціативою (що зараз фактично може запропонувати навіть один народний депутат України). Саме тому в рамках процедури інтерпеляції немає потреби в очікуванні внесення відповідного подання Прем'єр-міністром України (Президентом України) для вирішення Верховною Радою України питання про звільнення окремого члена уряду.

Враховуючи вищевикладене, сьогодні в Україні актуалізується не стільки запровадження окремої нової процедури інтерпеляції, скільки її виокремлення на основі вже існуючих засобів парламентського контролю – депутатських запитів і "години запитань до Уряду". На нашу думку,

мку, у Конституції України та більш розгорнуто у Регламенті Верховної Ради України має бути закріплений особливий різновид депутатських запитів до членів уряду, пов'язаний з колективним здійсненням даного права певною кількістю (наприклад, мінімум 45 або 90) народних депутатів України (що не потребуватиме схвалення парламентом чи його головою), обов'язковістю проведення у Верховній Раді України обговорення (дебатів) відповіді (виступу, звіту) члена уряду, а також із наступним висловленням йому вотуму довіри чи недовіри. Інтерпеляція має стосуватись обговорення найбільш важливих питань реалізації державної політики, адресуючись як окремим членам уряду, так і прем'єр-міністру, а також містити обмеження проведення інтерпеляції щодо одного і того ж члена уряду не частіше одного разу протягом півроку. Наголосимо, що запровадження в Україні інтерпеляції забезпечить посилення парламентського контролю за виконавчою владою, сприятиме підвищенню рівня відповідальності уряду в цілому та окремих його членів перед парламентом, розширить можливості парламентської опозиції, сприятиме більшій транспарентності та ефективності діяльності уряду.

Депутатські запити та звернення

Депутатські запити та звернення сьогодні є достатньо апробованими парламентською практикою засобами контрольної діяльності Верховної Ради України, які на перший погляд не потребують істотних змін. Разом із тим, залишається актуальним встановлення дієвих запобіжників від зловживання народними депутатами України своїми правами на депутатський запит і звернення, у тому числі у власних інтересах чи для тиску на інших осіб. Адже подібно до проблем законодавчого та поправочного спау в умовах недостатньої парламентської культури народні депутати України мають змогу необмежено одноосібно направляти депутатські запити та звернення, нерідко безпосередньо не пов'язані з виконанням ними своїх депутатських повноважень. Вирішення даної проблеми у науковій літературі [23, с.56] слушно вбачають й у підвищенні правової культури та свідомості народних депутатів України, висвітленні в медіа випадків зловживання депутатськими запитами та зверненнями, контролі з боку депутатських фракцій.

Також, оскільки за загальним правилом депутатські запити та звернення не потребують будь-якого попереднього погодження чи переві-

рки, вбачається можливим обмеження кількості запитів та звернень, які кожен народний депутат України може направити за певний час. Сьогодні згідно Закону України від 17.10.2019 р. № 206-IX на одному пленарному тижні може бути внесено до десяти запитів одного народного депутата України, хоча вважаємо, що дана кількість могла би бути зменшена принаймні удвічі. Адже спочатку у законопроектах від 29.08.2019 р. реєстр. № 1036 [24] і від 06.09.2019 р. реєстр. № 1036-1 [25] йшлося про внесення одним народним депутатом України взагалі не більше двох запитів на одному пленарному тижні.

У цьому контексті доцільним буде нарешті перенести до законодавства принципів висновки Конституційного Суду України, викладені ним у Рішенні від 20.03.2002 р. № 4-рп/2002 [26], з приводу депутатських запитів та звернень до органів дізнання та досудового слідства. Зокрема, враховуючи зміну кримінально-процесуального законодавства, пропонуємо чітко закріпити заборону звернення народних депутатів України до суду, суддів та правоохоронних органів із вимогами та пропозиціями з питань відповідних проваджень. При цьому, не обмежуючи свободу розсуду народних депутатів України, може бути доречним закріпити й деякі інші загальні вимоги до форми та змісту депутатських запитів і звернень.

Крім того, видається надто абстрактним визначення у ч.2 ст.15 Закону України від 17.11.1992 р. № 2790-XII сутності депутатського запиту як вимоги "дати офіційну відповідь", що фокусується на зовнішніх ознаках (офіційності), а не на змісті такої відповіді (вжити заходів, надати інформацію тощо). Попри процедурні відмінності сьогодні має місце й фактичне ототожнення депутатських запитів і звернень, які використовуються переважно для одержання певної інформації, а відповіді на запити майже не розглядаються на пленарних засіданнях парламенту. Значною мірою вирішення даної проблеми лежить у площині парламентської практики, проте також можливим було би й більш чітке розмежування предмету депутатських запитів і звернень. У цьому контексті можна підтримати пропозицію [27] щодо розробки інструкцій для народних депутатів України стосовно можливих тем їх запитів і звернень.

У науковій та експертній літературі раніше також підіймалось питання скорочення кола адресатів депутатських запитів і звернень з пропозицією залишити серед них лише органи виконавчої влади [16, с.32; 28, с.105; 29, с.22]. З

одного боку, направлення депутатських запитів керівникам підприємств, установ і організацій усіх форм власності дійсно несе певний ризик втручання у їх діяльність та зазвичай не властиве парламентам зарубіжних країн. З іншого ж боку, повна відмова від такої практики звузить можливості парламентського контролю щодо, наприклад, дотримання прав і свобод людини і громадянина на таких підприємствах, установах і організаціях. Тому більш нагальним вбачається сфокусуватись не на звуженні адресатів депутатських запитів, а на запобіганні зловживанню народними депутатами України правом їх направляти.

Тут маємо не погодитись з пропозицією вилучити з Конституції України вимогу щодо попередньої підтримки не менш як однією третиною від конституційного складу Верховної Ради України рішення про направлення запиту до Президента України [15, с.18]. Так, згідно п.34 ч.1 ст.85 Конституції України, ч.4 ст.225 Регламенту Верховної Ради України від 10.02.2010 р. № 1861-VI [30] рішення про направлення запиту до Президента України насправді приймається більшістю від конституційного складу парламенту. Тому попередня підтримка даного запиту третиною від конституційного складу парламенту виступає по суті проміжним етапом, від якого юридично не залежить направлення запиту до Президента України. Проте, в умовах суттєвої політичної складової в роботі парламенту, його членів і глави держави дана вимога запобігає ініціюванню надмірної кількості запитів до Президента України, направлення яких очікувано не знайде підтримки у Верховній Раді України. Крім того, саме лише ініціювання запиту до Президента України може надавати парламентській опозиції змогу публічно заявити про певні суспільно важливі питання та привернути цим до них увагу, що, цілком ймовірно, змусить підтримати такий запит і представників парламентської більшості.

Сьогодні за ненадання та несвоєчасне надання відповіді на депутатські запити та звернення, надання неправдивої або неповної інформації встановлена адміністративна та кримінальна відповідальність. Тому на даний час така проблема не має масового характеру, хоча через недостатню ефективність зазначеної відповідальності все ще мають місце випадки формального підходу до відповіді на депутатські запити та звернення, невідповідності відповідей порушеним у них питанням. З огляду на це може бути слушним уточнення вимог до відповідей

на депутатські запити та звернення, зокрема в частині обов'язкового наведення у таких відповідях належного обґрунтування у разі неможливості вирішення порушених питань. Проте, зважаючи на наявність кримінальної відповідальності за невиконання законних вимог народних депутатів України, парламентських комітетів і тимчасових комісій, маємо не погодитись з нагальністю пропозиції [15, с.6] щодо "встановлення відповідальності за ухилення від виконання контрольних приписів суб'єктів парламентського контролю".

З позитивного боку слід оцінити передбачене Законом України від 17.10.2019 р. № 206-IX забезпечення на офіційному веб-сайті Верховної Ради України публічного відкритого доступу до реєстру депутатських запитів, їх змісту та відповідей на них. Це засвідчує часткову реалізацію однієї з рекомендацій щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України (Постанова від 17.03.2016 р. № 1035-VIII [27]), яка стосувалась й поширення існуючої системи реєстрації та публікації не лише на депутатські запити, а і на звернення. У науковій та експертній літературі також раніше вже висловлювались схожі пропозиції щодо обов'язкової офіційної публікації як запитів, так і депутатських звернень та відповідей на них [16, с.35; 29, с.22; 31, с.19]. На нашу ж думку, подібне упорядкування депутатських звернень (а протягом одного скликання кожен народний депутат України надсилає від 500 до 2000 звернень [32, с.66]) є непропорційно складним із огляду на суто інформаційну спрямованість даних звернень, самостійне направлення кожним народним депутатом України своїх звернень (поза сесією парламенту) та особисте одержання на них відповідей.

Досить цікавою вбачається пропозиція С.В. Сороки щодо запровадження обов'язкового обговорення та прийняття рішення по відповідям на колективні депутатські запити [16, с.34]. Однак, такий підхід може порушувати рівність прав народних депутатів України, створюватиме нерівні умови їх участі у здійсненні парламентського контролю. Про обов'язкове обговорення відповіді на колективний депутатський запит могло би йтися лише, якщо він був підтриманий щонайменше тією ж кількістю парламентарів, які мають право наполягати на проведенні обговорення відповіді на депутатський запит (одна п'ята від конституційного складу парламенту). Проте, навіть у цьому разі слід зважати, що у дійсності не кожна відповідь на депутатський

запит (за своїм змістом, проблемність та ступенем вирішення порушених питань) може дійсно потребувати проведення парламентських дебатов. Тим більше, що навіть без проведення такого обговорення ч.1, 2 ст.226 Регламенту Верховної Ради України вже передбачає публічне оголошення на пленарному засіданні відповіді на депутатський запит з висловленням його ініціатором своєї оцінки відповіді. З іншого боку, потенційно можливим вбачається перехід до ширшої практики розгляду та обговорення відповідей на депутатські запити у парламентських комітетах, забезпечуючи тим самим досить фахову оцінку невирішених проблем та напрацювання подальших заходів з даного приводу.

При цьому, результатом депутатських запитів і звернень має бути не тільки одержання з відповіді певної інформації, а й її реальне використання у парламентській діяльності як самого народного депутата України, так і в цілому Верховної Ради України та її органів. Конструктивним для вирішення порушених у депутатських запитах і зверненнях питань буде, якщо вони міститимуть не лише своєрідні інформаційні запити, але й конкретні пропозиції щодо вирішення таких питань.

Інша ремарка стосується передбаченого ч.11 ст.15 Закону України від 17.11.1992 р. № 2790-XII прийняття Верховною Радою України "відповідного рішення" за результатами обговорення відповіді на депутатський запит. Наведене формулювання не відповідає вимогам достатньої правової визначеності, не конкретизуючи орієнтовний зміст і наслідки, які можуть мати подібні рішення (наприклад, прийняття заяви, ініціювання парламентських слухань, створення тимчасової слідчої комісії тощо).

Так чи інакше, рішення Верховної Ради України за результатами обговорення відповіді на депутатський запит зазвичай не має містити директивні приписи щодо вирішення певної проблеми чи усунення недоліків, адже це було би втручанням у діяльність відповідних органів виконавчої влади. Разом із тим, навіть надання парламентом відповідних пропозицій та рекомендацій політичного характеру потребує моніторингу їх виконання та застосування за необхідності інших форм парламентського контролю (наприклад, звітування).

"Година запитань до Уряду"

Звичним інструментом парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України відповідно до ст.229, 230 Регламенту Верховної Ради України є періодичне проведення "години

запитань до Уряду". Вона передбачає один раз на тиждень (відведений для пленарних засідань) заслуховування у парламенті відповідей членів уряду на запитання від депутатських фракцій/груп і народних депутатів України, поставлені за заздалегідь визначеною темою. Водночас недостатня ефективність, надмірна заплітованість та деякий формалізм проведення "години запитань до Уряду" зумовлюють необхідність висловлення низки зауважень та пропозицій щодо даного засобу парламентського контролю.

Так, по-перше, під час проведення "години запитань до Уряду" порушуються лише питання з теми, визначеної на Погоджувальній раді депутатських фракцій (груп). Такий підхід істотно обмежує коло злободенних питань, які обговорюються на "годині запитань до Уряду", адже тематика таких заходів фактично завжди визначається парламентською більшістю. Вважаємо, що надання опозиції змоги періодично визначати тему "години запитань до Уряду" (наприклад, кожного четвертого тижня пленарних засідань) значно розширить та актуалізує коло запитань до Кабінету Міністрів України, забезпечить всебічність і реальність його звітування перед парламентом. В експертній літературі [29, с.13; 31, с.5] висловлюються також пропозиції взагалі відмовитись від тематичної спрямованості "години запитань до Уряду", тематика якої мала би визначатись змістом самих запитань.

По-друге, формат проведення "години запитань до Уряду" передбачає її обмеження сумарно лише однією годиною часу (двічі на місяць) як для запитань депутатських фракцій/груп і народних депутатів України, так і для відповідей членів уряду. На нашу думку, цього може бути недостатньо для одержання дійсно ґрунтовних відповідей на актуальні питання урядової діяльності та висловлення парламентарями щодо неї своїх критичних зауважень. Адже, як наголошується в експертній літературі [32, с.39], у Великій Британії, Ірландії та інших країнах запитанням до уряду присвячено цілий день протягом тижня або по одній годині декілька днів на тиждень, що забезпечує щільну взаємодію парламенту з урядом. Схожу практику пропонують запровадити і в Україні, проводячи "годину запитань до Уряду" кожного дня пленарних засідань по одній годині [29, с.13].

Тим не менше, ми не пропонуємо повернутись до раніше застосовуваного формату "Дня Уряду" (хоча раніше вчені й відзначали його ефективність [33, с.339, 340; 34, с.123]), що істотно змінило би саму концепцію нинішньої "годи-

ни запитань до Уряду". Поряд із цим можливим і доцільним вбачається врегулювати, як мінімум, можливість певного подовження тривалості "години запитань до Уряду" (наприклад, до 30 хвилин) задля висловлення всіх запланованих запитань і відповідей. Також підвищенню якості, точності та лаконічності відповідей членів уряду на запитання сприятиме обов'язкове попереднє повідомлення уряду про зміст таких запитань, що сьогодні все ще залишається факультативним (ч.6 ст.229 Регламенту Верховної Ради України). Може бути слушним й встановлення загальних вимог щодо чіткості та конкретності таких запитань виключно у межах компетенції уряду чи його члена.

При цьому, в умовах обмеженого часу "години запитань до Уряду" також може бути слушним перехід до її більшої спеціалізації, запрошуючи на пленарне засідання та адресуючи запитання не одночасно всьому складу Кабінету Міністрів України, а конкретному його члену щодо реалізації саме тієї державної політики, за яку він несе відповідальність. Такий підхід забезпечуватиме поглиблення комунікації парламенту та уряду внаслідок більш вузького, фахового та менш політизованого характеру дійсно глибокого обговорення певного напрямку урядової діяльності з відповідальним членом уряду (хоча це й ще більше наблизить даний механізм до інституту інтерпеляції). Схожі пропозиції висловлюються і у науковій та експертній літературі [15, с.5; 16, с.34, 35], зокрема щодо запровадження у Верховній Раді України щотижневих одноденних запитань до Прем'єр-міністра (в окремий день) та міністрів (в порядку ротації), а також відведення для запитань до уряду щонайменше двох-трьох годин на тижні пленарних засідань. Певний прообраз таких змін має місце і сьогодні під час повномасштабної фази російсько-української війни, коли через значні безпекові ризики замість повноцінної "години запитань до Уряду" у парламенті фактично відбуваються зустрічі окремих міністрів із лідерами парламентських фракцій і груп.

І, по-третє, сьогодні процедура "години запитань до Уряду" має суто інформаційний характер, не будучи пов'язаною з обов'язковим прийняттям парламентом жодних рішень за її наслідками. Щодо цього можна погодитись з Ю.Г. Барабашем [35, с.10] та І.Є. Словською [36, с.181], які пропонують закріпити обов'язковість прийняття парламентом постанови за результатами проведення "години запитань до Уряду", в якій узагальнювалась би проведена дискусія та

надавались би уряду рекомендації з порушених питань.

Відсутність наслідків "години запитань до Уряду" негативно позначається на ставленні народних депутатів України та членів уряду до даного засобу парламентського контролю, нерідко допускаючи поверховість або надмірну політизованість запитань і формалізм відповідей на них. Водночас вирішення даної проблеми більшої міри лежить у площині підвищення відповідальності та політичної культури всіх учасників "години запитань до Уряду", адже врегулювання наслідків уподібнить її до процедури інтерпеляції. Тим не менше, вказане не має перешкоджати визначенню Верховною Радою України форм її реагування (в межах конституційно-правової, дисциплінарної чи матеріальної відповідальності) на випадки безпідставного ухилення члена Кабінету Міністрів України від участі в "годині засідань до Уряду" або неналежної відповіді на поставлені на ней запитання.

Парламентські слухання

Парламентські слухання є однією з особливих форм роботи Верховної Ради України, що полягає у заслуховуванні на її засіданні підготовлених доповідей та відповідей на запитання, у загальному обговоренні та підбитті його підсумків. При цьому, згідно ч.1 ст.233 Регламенту Верховної Ради України парламентські слухання проводяться з метою "вивчення питань, що становлять суспільний інтерес та потребують законодавчого врегулювання". На нашу думку, таке формулювання їх мети є надто широким, допускаючи обговорення фактично будь-яких питань. З іншого ж боку, вбачаємо недоречним обмеження парламентських слухань лише тими питаннями, які потребують законодавчого врегулювання. Адже такий підхід ґрунтується на розумінні парламентських слухань не стільки як засобу парламентського контролю, скільки як засобу пошуку напрямків активізації законопроектної роботи.

Це актуалізує зведення предмету парламентських слухань до меж повноважень Верховної Ради України, уточнення їх спрямованості на виконання як законодавчої, так і контрольної функцій парламенту. Зокрема, пропонуємо визначити мету парламентських слухань як "отримання всебічної інформації щодо питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, її детальне вивчення та обговорення, надання за його результатами рекомендацій". Задля упорядкування форм парламентського контро-

лю та раціоналізації їх використання доцільно також розмежувати предмети парламентських і комітетських слухань, що сьогодні залишаються доволі подібними.

Досить слушною може бути пропозиція щодо проведення парламентських слухань щодо Програми діяльності Кабінету Міністрів України до її розгляду Верховною Радою України [37, с.119]. Як на нас, це сприятиме ширшому й прозорішому опрацюванню та публічному обговоренню положень Програми діяльності уряду за участі не лише народних депутатів України, але й представників громадськості, експертів і вчених.

Крім цього, вважаємо доречною пропозицію І.Є. Словської щодо надання права ініціювати проведення парламентських слухань не лише комітетам, але й голові парламенту та не менше 20 народним депутатам України [38, с.73]. Схожою є пропозиція І.А. Куян надати право ініціювати парламентські слухання депутатським фракціям (групам) [3, с.136]. Зокрема, це дозволить посилити роль парламентської опозиції, надаючи їй змогу ініціювати поза комітетами (в яких зазвичай превалюють представники коаліції) проведення парламентських слухань з найбільш актуальної проблематики.

Зауважимо, що парламентські слухання на відміну від комітетських слухань зазвичай проводяться з приводу надто широкої тематики, що ускладнює конструктивне обговорення, раціональне використання часу та узагальнення рекомендацій за їх результатами. Вирішення даної проблеми потребує не тільки більш відповідального підходу до визначення теми парламентських слухань, але й забезпечення достатньої їх тривалості, яка в цілому наразі не регламентується (але, як зазначається в експертній літературі [29, с.13; 32, с.42], фактично становить лише близько 3 годин). У даному разі може бути виправданим перейняття правил проведення комітетських слухань щодо заборони їх припинення, поки не будуть висловлені всі доповіді, запитання та відповіді на них, допускаючи за потреби продовження слухань на наступний робочий день.

Широка участь у парламентських слуханнях представників не тільки органів влади, а й наукових установ і громадських організацій є важливою умовою демократичності та відкритості роботи Верховної Ради України, що забезпечує "зворотній зв'язок" з приводу актуальних питань її діяльності. Тому ми не підтримуємо зауваження щодо нібито надто широкого кола учасників парламентських слухань [29, с.13; 31, с.4;

32, с.42], хоча й варто погодитись з доцільністю більшого унормування підходів до визначення учасників парламентських слухань, обмеження їх кількості (адже необмежений доступ на слухання може дезорганізувати їх), врегулювання можливості дистанційної участі. В окремих випадках також мало би йтися і про обов'язковість прибуття відповідних запрошених осіб на парламентські слухання.

Як позитив, що підвищує ефективність парламентських слухань, слід вказати врегулювання Законом України від 03.12.2020 р. № 1052-IX [39] певних вимог до рекомендацій, які готуються комітетом за результатами проведення таких слухань. Зокрема, дані рекомендації мають містити строки надання інформації про стан їх реалізації, опціонально план проведення обговорень з даного приводу, список необхідних для реалізації рекомендацій законопроектів та орієнтовний строк їх розробки і внесення тощо. При цьому, буде доречним ще більше посилити гарантії контролю Верховної Ради України за реалізацією рекомендацій парламентських слухань, передбачаючи саме обов'язкове проведення відповідних обговорень (пріоритетно у формі комітетських слухань) з приводу оцінки реалізації даних рекомендацій не пізніше, ніж через півроку (або рік) після їх схвалення Верховною Радою України. У науковій літературі [3, с.138, 139] також слушно наголошується на необхідності як більш чіткого формулювання наданих рекомендацій та часових меж їх виконання, так і законодавчого визначення форм контролю парламенту та громадськості за виконанням рекомендацій парламентських слухань.

Водночас ми не поділяємо пропозицію І.К. Залюбовської щодо встановлення обов'язковості до виконання органами виконавчої влади постанов Верховної Ради України, прийнятих за наслідками парламентських слухань, включаючи адміністративну відповідальність за їх невиконання [40, с.16]. Адже вказане було би неприпустимим для демократичної правової держави втручанням парламенту у безпосередню реалізацію виконавчої влади (тим більше в обхід уряду), порушуючи тим самим принцип поділу державної влади та конституційну систему стримувань і противаг.

Комітетські слухання

Слухання у комітетах Верховної Ради України також направлені на отримання та відкрите обговорення відповідної інформації, доповідей і звітів посадових осіб, з'ясування позицій експе-

ртів, вчених і громадськості в рамках законотворчої та контрольної діяльності парламентських комітетів. Більш простий порядок організації та проведення комітетських слухань, швидкість і ґрунтовність розгляду та обговорення вужчих питань компетентними учасниками актуалізує надання пріоритету в проведенні саме комітетських, а не парламентських слухань, що загалом відповідає і зарубіжній парламентській практиці. При цьому, комітетські слухання мають розглядатись не як своєрідний допит запрошених осіб чи розслідування, а, передусім, як вільне обговорення та дискусія з визначеної проблематики. Так чи інакше, важливе значення парламентських і комітетських слухань, як одних із основних форм парламентського контролю, обумовлює необхідність належного закріплення у Конституції України основних засад і гарантій їх організації та проведення.

У 2019 році ми вже детально розкривали особливості та недоліки участі комітетів Верховної Ради України в підготовці та проведенні парламентських і комітетських слухань [8], а сформульовані тоді висновки та пропозиції і сьогодні не втратили свою актуальність на тлі відсутності істотних законодавчих змін. Відтак, спираючись на результати раніше проведеного дослідження, можемо узагальнити наступні ключові напрямки удосконалення комітетських слухань, як форми парламентського контролю: визначення прозорих критеріїв відбору учасників комітетських слухань, реальне залучення до них широкого кола експертів і громадськості; встановлення дієвих гарантій забезпечення явки запрошених осіб та одержання їх пояснень; врегулювання особливостей та порядку проведення комітетських слухань онлайн і спільних комітетських слухань; надання всім учасникам комітетських слухань (а не лише членам комітету) відповідних аналітичних і довідкових матеріалів не пізніше ніж за три дні до їх проведення; забезпечення системного підходу до онлайн трансляції комітетських слухань та їх широкого висвітлення у медіа; чітке законодавче визначення питань контролю за реалізацією конкретних заходів, рекомендованих за наслідками комітетських слухань. Крім цього, важливого значення набуває й встановлення гарантій запобігання зловживанню комітетами Верховної Ради України своїми правами викликати та заслуховувати відповідних посадових осіб, а також зловживанню членами комітету наразі необмеженим правом на виступ і запитання під час комітетських слухань.

Принагідно також варто підтримати пропозицію щодо забезпечення системного й регулярного здійснення комітетами Верховної Ради України своєї контрольної функції, повноцінного та послідовного використання ними відповідних засобів і форм парламентського контролю. Адже ще у Рекомендаціях щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України від 17.03.2016 р. безпосередньо йшлося про необхідність затвердження та дотримання кожним комітетом Верховної Ради України річного робочого плану здійснення ним нагляду (контролю) за виконавчою гілкою влади. При цьому, як наголошується в експертній літературі [32, с.78], плани роботи парламентських комітетів мають бути збалансованими з точки зору виконання їх головних функцій, узгоджувати роботу парламенту та уряду, підвищувати прозорість і передбачуваність парламентської діяльності. Не в останню чергу це сприятиме досягненню задекларованого у проекті Плану відновлення України [1, с.82] збільшення обсягу контрольної діяльності парламентських комітетів щонайменше на 15 відсотків.

Контроль за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів

Як особливість нинішньої організації парламентського контролю в Україні слід відзначити особливий правовий статус комітету Верховної Ради України, на який покладено контроль за діяльністю органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів. Зокрема, згідно Закону України від 17.09.2020 р. № 912-IX [41] даний комітет, хоча безпосередньо і не втручається у діяльність відповідних правоохоронних і розвідувальних органів, проте наділений щодо них низкою самостійних повноважень контрольного характеру. Зокрема, йдеться про отримання інформації, внесення керівникам даних органів рекомендацій, надання пропозицій щодо відсторонення від посад, ініціювання перевірки, службового розслідування чи притягнення до дисциплінарної відповідальності. Слід погодитись із доцільністю забезпечення дієвого парламентського контролю за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів, що об'єктивно потребує більш закритого характеру роботи профільного парламентського комітету та вищих вимог до його членів і працівників секретаріату (пов'язаних, наприклад, із доступом до розвідувальної таємниці).

У той же час вбачаємо дискусійність наділення вищевказаними повноваженнями комітету, який за своїм конституційним статусом не повинен мати власних контрольних повноважень й розглядається лише як робочий орган парламенту, що згідно Рішення Конституційного Суду України від 05.03.2003 р. № 5-рп/2003 [42] забезпечує здійснення парламентом його повноважень. У даному контексті маємо відзначити й Рішення Конституційного Суду України від 10.06.2010 р. № 16-рп/2010 [43] і його Висновок від 14.03.2001 р. № 1-в/2001 [44], згідно яких комітети не є самостійними суб'єктами парламентського контролю та можуть лише сприяти Верховній Раді України у здійсненні парламентського контролю на стадії підготовки та попереднього розгляду питань. Також раніше ми вже констатували наявність наукової полеміки з приводу конституційної природи, сутності та меж контрольної діяльності парламентських комітетів [45, с.225–230]. Враховуючи викладене, вбачаємо слушним уточнення конституційних меж і форм участі комітетів у здійсненні парламентського контролю, у тому числі за діяльністю спеціалізованих правоохоронних і розвідувальних органів.

Схожа пропозиція міститься у проекті Плану відновлення України [1, с.81, 93, 126], зокрема передбачаючи врегулювання у Конституції України не лише контрольних повноважень Верховної Ради України та її комітетів і порядку їх реалізації, але й діяльності профільного комітету з контролю за органами сектору безпеки і оборони. Принагідно зауважимо, що Конституція України не допускає утворення виключно контрольних комітетів парламенту, тому контроль за діяльністю спеціалізованих правоохоронних і розвідувальних органів може бути (на рівні з законотворчістю) лише одним із напрямків роботи відповідного комітету Верховної Ради України.

При цьому, сьогодні норми про контроль за діяльністю правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів фактично все ще залишаються "сплячими". Це пояснюється відсутністю у Верховній Раді України дев'ятого скликання комітету, до повноважень чи предметів відання якого було би прямо віднесено "забезпечення контрольних функцій Верховної Ради України за діяльністю органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів" (як це має бути згідно ч.2 ст.6 Закону України від

21.06.2018 р. № 2469-VIII [46], ч.1 ст.53 Закону України від 17.09.2020 р. № 912-IX). Потенційно це міг би бути Комітет з питань національної безпеки, оборони та розвідки чи Комітет з питань правоохоронної діяльності, проте наразі жоден із них не набув таких повноважень.

Додатково до здійснення відповідним комітетом контролю за діяльністю правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів законопроектом від 06.02.2023 р. реєстр. № 8073-д [47] пропонується покласти на певний комітет контроль за організацією та діяльністю правоохоронних органів та органів прокуратури. При цьому, на даний парламентський комітет рівною мірою поширюються всі вищевикладені зауваження щодо суперечливої конституційної природи та меж контрольних повноважень комітету з контролю за діяльністю правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів.

Крім того, за логікою передбачених змін до Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР [48] пропонується встановити окремий (хоча змістовно і досить подібний до статусу комітету з контролю за діяльністю правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів) правовий статус комітету з контролю за діяльністю правоохоронних органів та органів прокуратури. Такий підхід дозволяє припустити, що у ст.33-2 і майбутній ст.33-3 даного Закону України йтиметься про різні парламентські комітети. Проте, вони матимуть схожий обсяг повноважень і співпадаючі предмети відання в частині контролю діяльності правоохоронних органів, що одразу актуалізуватиме питання розмежування їх компетенції. Якщо ж виходити з того, що контроль за діяльністю правоохоронних органів спеціального призначення та розвідувальних органів (ст.33-2) і контроль за діяльністю правоохоронних органів та органів прокуратури (ст.33-3) буде покладено на один комітет (наприклад, Комітет з питань правоохоронної діяльності), слід говорити про неузгодженість та дублювання названих статей Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР й інші порушення правил законодавчої техніки.

Також маємо не погодитись, що надання рекомендацій, можливість ініціювання перевірок і притягнення до дисциплінарної відповідальності, поєднана з посиленням відповідальності за невиконання законних вимог комітетів, нібито надасть профільному комітету змогу впливати на всю керівну вертикаль правоохоронних органів [49]. Оскільки у даному разі комітет буде

приймати лише обов'язкові до розгляду (а не до виконання) рішення, саме за ухилення від чого і наставатиме відповідальність, означена контрольна діяльність комітету парламенту формально не може вважатись втручанням у роботу правоохоронних органів, що, однак, не виключає політичний тиск на них.

Інші викладені у законопроекті від 06.02.2023 р. реєстр. № 8073-д ініціативи щодо посилення відповідальності за невиконання законних вимог парламентського комітету, а також запровадження звітування перед Верховною Радою України Міністра внутрішніх справ України та Директора Бюро економічної безпеки України концептуально подібні до положень попередніх законопроектів від 23.09.2022 р. реєстр. № 8073 і від 10.10.2022 р. реєстр. № 8073-1, які раніше вже були нами окремо розглянуті [50].

Відставка голови та членів уряду

У Концепції парламентської реформи "Україна після перемоги" висловлена пропозиція щодо запровадження звітування звільненого за власною ініціативою міністра про стан справ у підвідомчій сфері [15, с.6]. Аналогічна за змістом ініціатива також міститься у законопроекті від 10.03.2020 р. реєстр. № 3195 [51]. З одного боку, такий підхід має забезпечити відповідальність члена уряду, що виявив бажання звільнитись з посади, в частині підведення ним підсумків своєї роботи, а також сприяти поінформованості парламенту щодо поточного стану справ у відповідній галузі та спрощенню початку роботи новопризначеного члена уряду. З іншого боку, з юридичної точки зору подання членом уряду, що звільняється, звіту до парламенту насправді буде юридично беззмістовним, оскільки Верховна Рада України обмежується лише заслуховуванням такого звіту (без його наступного затвердження), що жодним чином не впливає на вирішення питання про звільнення члена уряду та не створюватиме будь-яких інших негативних наслідків для нього. Невирішеними у законопроекті від 10.03.2020 р. реєстр. № 3195 залишились й питання можливості звільнення члена уряду за власним бажанням у разі його відмови (ухилення) від подання до парламенту звіту про свою діяльність. З огляду на це ми не вбачаємо нагальної потреби у подібному зайвому ускладненні процедури звільнення члена уряду за власним бажанням. Хоча у разі розгляду Верховною Радою України звіту члена уряду, що звільняється за власним бажанням, крім суто політичних наслідків було би слушним затвер-

дження парламентом рекомендацій щодо відповідної сфери реалізації державної політики.

Крім того, висловлюються пропозиції щодо позбавлення парламенту права звільняти члена уряду за власною ініціативою (залишаючи можливість такого звільнення за поданням Прем'єр-міністра України) [29, с.20]. З одного боку, дана практика дійсно порушує цілісність уряду, а послідовне звільнення міністрів в індивідуальному порядку може фактично підмінити інститут відповідальності уряду. З іншого ж боку, конституційне право парламенту звільняти члена уряду за власною ініціативою є важливим елементом існуючої системи стримувань та противаг, ефективним засобом парламентського контролю за виконавчою владою, здійснюваного як на рівні уряду в цілому, так і щодо окремих міністрів. У даному контексті погоджуємось з І.М. Мищакком [52, с.40], що відповідальність членів уряду за невиконання парламентських рішень є складовою забезпечення належного контролю парламенту за діяльністю уряду.

Хоча існують обґрунтовані побоювання щодо можливого зловживання Верховною Радою України своїм правом звільняти членів Кабінету Міністрів України, таке право також дозволяє їй швидко та дієво реагувати на недоліки та прогалини у реалізації окремих напрямків державної політики чи на втрату політичної підтримки конкретним міністром без необхідності повного переформатування всього уряду. З огляду на це вирішення даного питання лежить у площині не стільки звуження конституційних засобів парламентського контролю, скільки підвищення рівня парламентської культури, не допускаючи використання контрольних повноважень Верховної Ради України для задоволення поточних кон'юнктурних політичних інтересів.

Досить перспективним, як на нас, може бути перехід до використання конструктивного вотуму недовіри Прем'єр-міністру України. Сьогодні згідно ч.3 ст.115 Конституції України відставка Прем'єр-міністра України має наслідком відставку всього складу уряду, лише після чого Верховна Рада України протягом шістдесяти днів здійснює формування його нового складу. Як відомо, на практиці відставка уряду нерідко не вирішує, а лише заглиблює політичну кризу в Україні, пов'язану з тривалою неможливістю досягнення консенсусу щодо нового персонального складу Кабінету Міністрів України. Такі ситуації не тільки створюють ризик настання підстави для дострокового припинення повноважень Верховної Ради України, але й підважують

уряд, який не може повноцінно функціонувати у статусі "тимчасово виконуючих обов'язків" його членів. Фактично деструктивний вотум недовіри остаточно не вирішує урядову кризу та несе значні ризики спричинити парламентську кризу.

Альтернативним інструментом парламентського контролю може бути закріплення у Конституції України вимоги щодо поєднання висловлення недовіри Прем'єр-міністру України з одночасним призначенням нового Прем'єр-міністра України. Даний алгоритм також задля запобігання можливій обструкції з боку Президента України потребуватиме надання парламенту можливості призначати кандидатуру Прем'єр-міністра України безпосередньо за поданням парламентської коаліції у разі утримання Президента України від внесення такого подання у парламент. Як відзначає С. Сорока, основними перевагами запровадження конструктивного вотуму недовіри буде уникнення довготривалих політичних криз, підвищення стабільності уряду, раціоналізація парламентської діяльності [53, с.200, 202]. У той же час слід враховувати, що конструктивний вотум недовіри є складнішим у реалізації, вимагаючи єдності парламентської меншості (її спроможності як змістити чинного голову уряду, так і одночасно досягти згоди щодо його наступника), тоді як наразі в Україні опозиція не має не тільки єдності, але й взагалі урегульованого статусу. Тим не менше, з урахування означених складнощів, перехід до використання конструктивного вотуму недовіри Прем'єр-міністру України цілком може бути одним із перспективних напрямків удосконалення парламентського контролю за виконавчою владою. Адже подібна практика вже успішно застосовується у низці демократичних європейських країн із розвиненим парламентаризмом, зокрема у Бельгії, Іспанії, Німеччині, Польщі, Словенії та Угорщині.

У Концепції парламентської реформи "Україна після перемоги" також пропонується закріпити мінімальний та максимальний проміжки часу між внесенням пропозиції про вотум недовіри та його розглядом і голосуванням [15, с.6]. Вважаємо дану пропозицію беззмістовною, адже чинна ч.5 ст.231 Регламенту Верховної Ради України вже прямо вимагає розгляду питання про відповідальність уряду на пленарному засіданні не пізніше ніж через 10 днів після внесення пропозицій про це. Натомість мінімальний час підготовки даного питання до розгляду залежить від швидкості направлення комітетами своїх запитань до уряду та надання ним відповідей на такі запитання.

Розгляд звітів, доповідей та іншої інформації

Важливою та змістовною частиною парламентського контролю виступає розгляд Верховною Радою України відповідних звітів, доповідей та іншої інформації Кабінету Міністрів України й інших державних органів та посадових осіб. Розгляд парламентом звітів і доповідей має вагомим значенням для одержання ним розгорнутої офіційної інформації щодо поточного стану, перебігу та проблем у діяльності підзвітних органів і посадових осіб, включаючи можливість її додаткового уточнення та обговорення під час заслуховування таких звітів і доповідей на пленарних засіданнях. Попри це донедавна дані питання залишались майже нерегульованими у Регламенті Верховної Ради України. Так, лише Законом України від 03.12.2020 р. № 1052-IX було більш розгорнуто закріплено порядок розгляду парламентом звітів, доповідей та іншої інформації. Зокрема, даний Закон України усунув й прогалину щодо тодішньої невизначеності порядку передбаченого Конституцією України заслуховування Верховною Радою України щорічних доповідей Уповноваженого з прав людини, що стало втіленням однієї з Рекомендацій щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України від 17.03.2016 р. Хоча, як недолік відзначимо, що наразі далеко не у всіх випадках існує можливість ініціювання парламентом позачергового звіту чи доповіді відповідного державного органу (посадової особи), що могло би значно посилити дієвість та оперативність такого контролю з боку парламенту.

Також слід констатувати переважну відсутність у Верховної Ради України дієвих засобів реагування за результатами заслуховування нею відповідних звітів і доповідей. Це є складовою загальною проблемою відсутності механізмів забезпечення реального виконання відповідними органами та посадовими особами приписів парламенту в рамках його контрольної діяльності. Так, тільки в окремих випадках прямо йдеться про оцінку Верховною Радою України роботи певної посадової особи (Директора Державного бюро розслідувань) задовільною чи незадовільною, що є підставою її звільнення (ч.8 ст.232-1 Регламенту Верховної Ради України). В інших випадках за підсумками обговорення звіту (довіді) парламент здебільшого лише може взяти його до відома чи надати оцінку діяльності підзвітного державного органу (посадової особи). На нашу думку, в рамках підвищення ефективності даної форми парламе-

нтського контролю слухним було би надання Верховній Раді України за підсумками обговорення звіту (довідей) змоги висловлення своїх рекомендацій підзвітному державному органу (посадовій особі). Вбачається доречним й обов'язковий розгляд Верховною Радою України в межах її компетенції питання про звільнення тих підзвітних посадових осіб, діяльність яких визнається парламентом незадовільною.

Крім того, є дещо дискусійним покладення не на Верховну Раду України в цілому, а на її відповідні комітети заслуховування звітів, доповідей та інформації державних органів і посадових осіб (за виключенням тих, чиї звіти та доповіді згідно Регламенту Верховної Ради України вона заслуховує на своїх пленарних засіданнях). З одного боку, такий підхід суттєво спрощує та пришвидшує розгляд подібних звітів і доповідей у парламенті, що загалом набуває більш фахового та спеціалізованого характеру, а також допускає заслуховування звітів і доповідей на відкритих для громадськості комітетських слуханнях. З іншого ж боку, не можна однозначно погодитись з перекладенням повноважень самої Верховної Ради України на її комітети, які, будучи лише робочими органами парламенту, не можуть приймати жодних остаточних рішень за наслідками розгляду певних звітів і доповідей. Тим більше, що відповідними законодавчими актами (ч.1 ст.6 Закону України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР, ст.29 Закону України від 03.04.2003 р. № 661-IV, ст.27 Закону України від 29.06.2004 р. № 1906-IV) прямо передбачено підзвітність Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку (хоча порядок подання її звіту предметно не врегульовано), подання звіту Головою Державної прикордонної служби України, інформування Міністерством закордонних справ України та ін. – саме Верховної Ради України (а не її профільного комітету).

У контексті посилення парламентського контролю за виконавчої владою не втрачає своєї актуальності Рекомендація щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України від 17.03.2016 р., яка передбачає розробку парламентом спільно з урядом уніфікованого формату та структури щорічних звітів міністерств перед парламентом щодо результатів реалізації відповідних програмних документів. Вважаємо, що подібне щорічне звітування міністрів у парламенті сприятиме посиленню його поінформованості та взаємодії з міністерствами щодо конкретних напрямків реалізації державної внутрішньої та зовнішньої політики. На нашу

думку, у разі запровадження в Україні інституту інтерпеляції подібне звітування міністерств у парламенті може стати додатковим інформаційним і комунікаційним засобом. Він також може бути поєднаний з наданням Верховною Радою України за потреби певних політичних рекомендацій щодо реалізації відповідних напрямків державної політики або ініціюванням інших форм парламентського контролю (наприклад, позачергового звіту уряду, інтерпеляції, парламентських слухань тощо). Це узгоджуватиметься з викладеним у Довіді щодо підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України [54, с.11] розумінням спрямованості парламентського нагляду на забезпечення прозорості уряду, сприяння більшій ефективності його діяльності та напрацювання альтернативних політичних підходів.

Значимо, що сьогодні розгляд Верховною Радою України звітів і доповідей Кабінету Міністрів України залишається недостатньо ефективним засобом парламентського контролю. Попри це маємо не погодитись із К.М. Майстренко щодо доцільності розробки методики оцінки парламентом ефективності діяльності уряду та визначення критеріїв аналізу виконання Програми його діяльності [4, с.141]. Адже Верховна Рада України оцінює діяльність Кабінету Міністрів України не тільки за прозорими показниками результатів його роботи, а і з позиції політичної доцільності, що певною мірою нівелює значення розробки та застосування зазначених методик і критеріїв. У той же час Програма діяльності уряду вже має містити чіткі програмні цілі, критерії та строки їх досягнення (ч.1 ст.11 Закону України від 27.02.2014 р. № 794-VII), дотримання чого й може бути предметом оцінки з боку парламенту.

Також звертає увагу, що згідно ч.8 ст.228 Регламенту Верховної Ради України за підсумками обговорення щорічного звіту уряду парламент може визнати діяльність уряду задовільною та опціонально надати йому рекомендації або ж визнати діяльність уряду незадовільною. При цьому, вважаємо недостатнім включення інформації про стан виконання вищезазначених рекомендацій лише до наступного звіту Кабінету Міністрів України, оскільки належна реалізація таких рекомендацій може потребувати більш оперативного моніторингу з боку профільних парламентських комітетів та у тому числі бути підставою ініціювання позачергового звіту уряду. Адже, як зазначається в експертній літературі, уряд може відчувати більший обов'язок

реагувати на рекомендації парламенту, якщо знатиме, що відсутність такого реагування буде розголошено [32, с.57]. Як недолік відзначимо й те, що на відміну від щорічного звіту (подається до 15 квітня поточного року) строк подання урядом до парламенту позачергового звіту конкретно не визначено.

Крім того, визнання діяльності Кабінету Міністрів України задовільною чи незадовільною не має чітких юридичних наслідків, пов'язаних із висловленням Верховною Радою України довіри або недовіри такому уряду. Наприклад, визнання діяльності уряду незадовільною автоматично не означає прийняття парламентом резолюції недовіри, а лише є підставою для окремого розгляду Верховною Радою України даного питання. З цього приводу слушною може бути пропозиція щодо наділення парламенту правом у разі визнання ним роботи уряду незадовільною надати йому строк для усунення недоліків із наступним повторним розглядом [15, с.7]. Також залишились неврегульованими цілком ймовірні випадки неприйняття парламентом жодного з вище перелічених рішень за підсумками обговорення звіту уряду, що, на нашу думку, мало би прирівнюватись до його несхвалення.

Принагідно маємо зауважити й деяку дискусійність існуючого порядку схвалення Верховною Радою України Програми діяльності Кабінету Міністрів України. Так, згідно ч.8, 9 ст.227 Регламенту Верховної Ради України у разі неприйняття парламентом за результатами розгляду даної Програми рішення про її схвалення або надання уряду можливості доопрацювати свою Програму діяльності вона вважається несхваленою і протягом року не подається урядом до парламенту. Вважаємо такий підхід концептуально неправильним, оскільки Програма діяльності Кабінету Міністрів України є важливим індикатором оцінки парламентом його діяльності в рамках інших заходів парламентського контролю (зокрема щорічного та позачергово звітування уряду). Інакше кажучи, відсутність в уряді схваленої Програми діяльності значною мірою звужує предмет подальшого парламентського контролю.

Отже, несхвалення Верховною Радою України, яка й призначає персональний склад Кабінету Міністрів України, Програми його діяльності свідчить про відсутність у такого уряду політичної підтримки парламенту (зокрема коаліції), наявність принципових розбіжностей в їх баченні напрямків розвитку держави. Хоча згідно ч.1 ст.11 Закону України від 27.02.2014 р. №

794-VII Програма діяльності Кабінету Міністрів України мала би базуватись на "узгоджених політичних позиціях та програмних завданнях коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України". Усе це також ускладнює плановість роботи уряду, його позитивну політичну відповідальність перед парламентом й істотно послаблює взаємну відповідність законотворчості Верховної Ради України та правозастосовної діяльності Кабінету Міністрів України. Саме тому більш оптимальним було би надання уряду можливості доопрацювати свою Програму діяльності більш ніж один раз протягом року та/або у разі її несхвалення обов'язкове винесення на розгляд парламенту питання прийняття резолюції недовіри Кабінету Міністрів України. Схожі пропозиції висловлюються і в експертній літературі [29, с.13, 20–21], зокрема щодо закріплення у Конституції України обов'язковості схвалення парламентом Програми діяльності новоствореного уряду як умови набуття ним своїх повноважень (вотум довіри).

Постзаконодавчий контроль

Розглядаючи перспективи розвитку парламентського контролю в Україні, не можна не відзначити важливість запровадження повноцінного постзаконодавчого контролю. Його сутність не обмежена аналізом практики застосування законодавства, що сьогодні вже здійснюють парламентські комітети, фокусуючись насамперед на формальному аналізі відповідності закону прийнятих на його виконання підзаконних актів і своєчасності їх прийняття (ч.1 ст.24 Закону України від 04.04.1995 р. № 116/95-ВР). Як відомо, на практиці парламентські комітети здійснюють такі повноваження досить обмежено, а надані ними рекомендації зазвичай не мають визначального впливу на підвищення ефективності правозастосування. Відсутність же системного парламентського контролю за імплементацією законів за визначенням Л.Л. Хворостини [55, с.8] є одним із ключових факторів неналежної реалізації парламентом своєї контрольної функції.

Оцінка ефективності застосування законодавства має безпосереднє відношення як до законодавчої діяльності Верховної Ради України, будучи складовою цілісного законодавчого процесу "від початку до кінця", так і до парламентського контролю. Тому постзаконодавчий контроль має передбачати більш комплексну оцінку ефективності застосування закону, у тому числі, що стосується якості прийнятих на його виконання підзаконних актів і встановлення

реального впливу закону на регульовані ним суспільні відносини, зокрема на основі консультацій із заінтересованими сторонами. На рівні парламенту здійснення постзаконодавчого контролю може бути покладене на профільний комітет в рамках спеціальної парламентської процедури, передбачаючи планування оцінювання, його безпосереднє проведення та моніторинг виконання звіту про таке оцінювання. Дана процедура, як відзначається в експертній літературі, має включати характеристику досягнення первинних цілей закону, аналіз зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на його реалізацію, раціональності використання для цього ресурсів, побічних ефектів закону та способів його удосконалення тощо [32, с.51]. При цьому, ми раніше вже наголошували [10, с.57], що крім надання рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків у правозастосуванні Верховна Рада України повинна визначити й потребу оновлення чи перегляду закону, обумовлюючи тим самим новий законодавчий процес.

Належне здійснення парламентськими комітетами постзаконодавчого контролю залежить від налагодження їх взаємодії з профільними міністерствами та іншими органами виконавчої влади, а також залучення широкого кола інших заінтересованих сторін. У даному разі експерти вбачають посилення парламентського контролю у проведенні комітетських слухань щодо імплементації прийнятих законів із фокусом на заслуховування інформації міністерств про своєчасність та відповідність прийнятих підзаконних актів [37, с.120]. Водночас підкреслимо, що викладене відображає лише один із аспектів збору та аналізу інформації з приводу ефективності застосування законодавства.

Також важливо наголосити, що перехід до системного постзаконодавчого контролю у Верховній Раді України потребуватиме напрацювання належного законодавчого (правові засади, процедура та наслідки його проведення), організаційного (організація роботи профільних комітетів, їх секретаріатів та інших підрозділів Апарату Верховної Ради України) та методологічного (вироблення критеріїв, методів та способів оцінки ефективності, навчання володіння ними) забезпечення. Повноті постзаконодавчого контролю сприятиме здійснення Верховною Радою України оцінювання ефективності застосування законів на плановій основі, за власною ініціативою (комітетів або керівництва парламенту) та за наявності даних (від вчених, експер-

тів, медіа та громадськості) про необхідність перегляду такого закону.

Висновки

1. Парламентський контроль є провідною функцією Верховної Ради України, важливим елементом конституційної системи стримувань та противаг, що водночас виявляє прогалини та суперечності конституційно-правових засад парламентського контролю, недостатню ефективність всіх його форм і засобів. Серед проблем організації парламентського контролю в Україні виділяється: відсутність інтерпеляції та недостатня ефективність депутатських запитів і звернень; надмірна заполітизованість та деякий формалізм проведення "години запитань до Уряду" та парламентських слухань; суперечливість покладення на окремі парламентські комітети самостійних контрольних повноважень за діяльністю правоохоронних і розвідувальних органів; розпливчасті наслідки розгляду у парламенті відповідних звітів і доповідей; відсутність механізмів забезпечення реального виконання відповідними органами та посадовими особами приписів парламенту в рамках його контрольної діяльності; відсутність системного постзаконодавчого контролю.

2. До перспективних напрямків розширення та посилення парламентського контролю в Україні насамперед відноситься: запровадження процедури інтерпеляції до уряду та його окремих членів; більша спеціалізація та частіше проведення "години запитань до Уряду"; пріоритетне проведення комітетських, а не парламентських слухань; розгорнуте конституційне закріплення контрольних повноважень Верховної Ради України та її комітетів, засад і гарантій проведення парламентських і комітетських слухань; перехід до використання конструктивного вотуму недовіри Прем'єр-міністру України; запровадження щорічного звітування міністрів у парламенті; встановлення обов'язковості схвалення парламентом Програми діяльності Кабінету Міністрів України; запровадження повноцінного постзаконодавчого контролю. Невід'ємною складовою парламентського контролю має бути забезпечення не менш ретельного внутрішнього контролю у Верховній Раді України, гарантуючи правомірність, доцільність та обґрунтованість контрольних заходів, здійснюваних парламентом, його органами та народними депутатами України.

Конфлікт інтересів

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів.

Вираз вдячності

Дослідження виконано завдяки іменній стипендії Верховної Ради України для молодих учених – докторів наук за 2022 рік.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи "Державне управління" (липень 2022). <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf>
2. Козар Ю., Гаріфуллін М. Парламентський контроль у системі державного управління в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 51–57. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-51-57>
3. Куян І. Парламентські слухання як форма і засіб забезпечення народовладдя в Україні. *Право України*. 2019. № 10. С. 130–141. <http://doi.org/10.33498/louu-2019-10-130>
4. Майстренко К. М. Ефективність реалізації парламентського контролю за діяльністю Кабінету Міністрів України. *Наукові перспективи*. 2023. № 2 (32). С. 135–142. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-135-142](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-135-142)
5. Медвідь Л. П. Зміст та характеристика парламентського контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина, в тому числі військовослужбовців. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 175–179. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.31>
6. Онишко О. Б. Інститут інтерпеляції: перспективи запровадження в Україні. *Соціально-правові студії*. 2021. Вип. 4 (14). С. 20–27.
7. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
8. Зозуля О. І. Участь комітетів Верховної Ради України в підготовці та проведенні парламентських і комітетських слухань. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Юридичні науки"*. 2019. Вип. 1. С. 17–21.
9. Зозуля О. І. Особливості контролю комітетів Верховної Ради України за додержанням і виконанням законодавства. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69). № 1. С. 26–31.
10. Зозуля О. І. Проблеми та шляхи удосконалення законотворчої діяльності Верховної Ради України. *Форум права*. 2023. № 2 (75). С. 43–64. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699529>
11. Про внесення змін до статей 85 та 101 Конституції України (щодо уповноважених Верховної Ради України): проект Закону України від 29.08.2019 № 1016. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/21529>
12. Висновок Конституційного Суду України від 20.11.2019 № 6-в/2019. *Офіційний вісник України*. 2019. № 99. Ст. 3320.
13. Батанов О. В. Інститут інтерпеляції у контексті теорії та практики сучасного парламентаризму. *Правові засади організації та здійснення публічної влади: збірник тез V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 17 червня 2022 р.)*. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2022. С. 32–35.
14. Запровадження інституту інтерпеляції в Україні як однієї з форм парламентського контролю за діяльністю уряду. Аналітична записка. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/zaprovadzheniya-institutu-interpelyacii-v-ukraini-yak-odniei-z-form>
15. Концепція парламентської реформи "Україна після перемоги". Бачення України 2030. https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Kontseptsiya_reformy_parlamentaryzmu-1.pdf
16. Сорока С. В. Депутатські запити як форма парламентського контролю Кабінету Міністрів України: правове регулювання та практика. *Наукові праці. Серія: Державне управління*. 2011. Т. 159. Вип. 147. С. 29–36.
17. Parameters on the Relationship between the Parliamentary Majority and the Opposition in a Democracy: a checklist: adopted by the Venice Commission on June 24, 2019, CDL-AD(2019)015-e. 33 p. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)015-e)
18. Про статус народного депутата України: Закон України від 17.11.1992 № 2790-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
19. Про внесення змін до деяких законів України щодо внесення депутатських запитів: Закон України від 17.10.2019 № 206-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 12. Ст. 455.
20. Рішення Конституційного Суду України у справі про направлення запиту до Президента України від

- 14.10.2003 № 16-рп/2003. *Офіційний вісник України*. 2003. № 46. Ст. 2388.
21. Про інтерпеляцію: проєкт Закону України від 18.05.2020 № 3499.
<https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/107577>
  22. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.
  23. Словська І. Є. Депутатський запит як форма реалізації контрольної функції парламенту (за законодавством України). *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія "Юридичний вісник. Повітряне і космічне право"*. 2011. № 4 (21). С. 53–57.
  24. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення відкритості та прозорості діяльності Верховної Ради України: проєкт Закону України від 29.08.2019 № 1036.
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66269&pf35401=490819>
  25. Про внесення змін до деяких законів України щодо внесення депутатських запитів: проєкт Закону України від 06.09.2019 № 1036-1.
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66730&pf35401=498078>
  26. Рішення Конституційного Суду України у справі про запити і звернення народних депутатів України до органів дізнання і досудового слідства від 20.03.2002 № 4-рп/2002. *Офіційний вісник України*. 2002. № 13. Ст. 668.
  27. Про заходи з реалізації рекомендацій щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України від 17.03.2016 № 1035-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 14. Ст. 149.
  28. Щербанюк Л. Ініціатори та адресати депутатського запиту в Україні. *Парламентські читання: матеріали першої міжнародної наукової конференції* (м. Київ, 1–2 жовтня 2010 р.). Київ: ТОВ "Вістка", 2010. С. 101–105.
  29. Концепція змін до законодавчих актів України щодо підвищення ефективності функціонування Верховної Ради України ("Біла Книга" українського парламентаризму).
https://parlament.org.ua/upload/docs/White_Book_ed.pdf
  30. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. *Офіційний вісник України*. 2010. № 12. Ст. 565.
  31. Парламентський контроль: проблеми та шляхи підвищення ефективності.
<https://parlament.org.ua/upload/docs/Parliamentaryoversightfunctions.pdf>
  32. Парламентський контроль: практичні поради та рекомендації для підвищення ефективності.
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/PRP_Guide_Parliamentary_Oversight_UKR.pdf
  33. Майданник О. О. Теоретичні проблеми контрольної функції парламенту України: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 632 с.
  34. Мельник О. В. Конституційно-правова відповідальність вищих органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2000. 175 с.
  35. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2004. 20 с.
  36. Словська І. Є. "Година запитань до Уряду" як форма реалізації контрольної функції парламенту України. *Держава і право*. 2011. Вип. 54. С. 177–183.
  37. Концептуальна записка щодо удосконалення законодавчого процесу в Україні.
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/PRP_Concept_note_legislative_process_UKR.pdf
  38. Словська І. Є. Парламентські слухання як форма реалізації контрольних повноважень парламенту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 70–79.
  39. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення ефективної реалізації парламентського контролю: Закон України від 03.12.2020 № 1052-IX. *Офіційний вісник України*. 2021. № 3. Ст. 120.
  40. Залюбовська І. К. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади як засіб забезпечення законності у сфері державного управління: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2002. 20 с.
  41. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 86. Ст. 2761.
  42. Рішення Конституційного Суду України у справі про звернення народних депутатів України до

- Національного банку України від 05.03.2003 № 5-рп/2003. *Офіційний вісник України*. 2003. № 12. Ст. 544.
43. Рішення Конституційного Суду України від 10.06.2010 № 16-рп/2010. *Офіційний вісник України*. 2010. № 49. Ст. 1611.
44. Висновок Конституційного Суду України від 14.03.2001 № 1-в/2001. *Офіційний вісник України*. 2001. № 12. Ст. 494.
45. Зозуля О. І. Конституційно-правовий статус парламентських комітетів в Україні. Харків: Майдан, 2019. 620 с. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8156250>
46. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 1903.
47. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законодавчих актів України щодо удосконалення відповідальності за порушення парламентського контролю: проєкт Закону України від 06.02.2023 № 8073-д. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1771189>
48. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04.04.1995 № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.
49. Комітет Шредінгера (аналіз законопроекту 8073-д). <https://parlament.org.ua/2023/03/14/komitet-shredingera-analiz-zakonoprojektu-8073-d>
50. Зозуля О. І. Щодо останніх законодавчих ініціатив із удосконалення парламентського контролю в Україні. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кременчук, 02–03 грудня 2022 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2022. С. 22–26. <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-5>
51. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення порядку призначення та звільнення з посад членів Кабінету Міністрів України: проєкт Закону України від 10.03.2020 № 3195. <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/48155>
52. Мищак І. Деякі питання удосконалення контрольної функції парламенту. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2010. № 3. С. 37–43.
53. Сорока С. Конструктивний вотум недовіри уряду як засіб збереження стабільності системи державного управління в країнах ЄС. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2011. № 2. С. 196–204.
54. Доповідь та Дорожня карта щодо внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності Верховної Ради України, підготовлена Місією Європейського парламенту з оцінки потреб (вересень 2015 – лютий 2016 рр.). <http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf>
55. Хворостина Л. Л. Організаційні умови формування парламентської служби: досвід зарубіжних країн для України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2019. Т. 30 (69). № 6. С. 7–12.

REFERENCES

1. *Proekt Planu vidnovlennya Ukrayiny. Materialy robochoyi hrupy "Derzhavne upravlinnya" (lypen 2022)* [Project of the Recovery Plan of Ukraine. Materials of the working group "State Administration" (July 2022)]. <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/governance.pdf> (in Ukr.).
2. Kozar, YU., & Harifullin, M. (2022). Parlamentskyy kontrol u systemi derzhavnoho upravlinnya v Ukrayini [Parliamentary control in the system of public administration in Ukraine]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, (2), 51–57. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-2-51-57> (in Ukr.).
3. Kuyan, I. (2019). Parlamentski slukhannya yak forma i zasib zabezpechennya narodovladdya v Ukrayini [Parliamentary hearings as a form and means of ensuring people's power in Ukraine]. *Pravo Ukrayiny*, (10), 130–141. <http://doi.org/10.33498/louu-2019-10-130> (in Ukr.).
4. Maystrenko, K. M. (2023). Efektyvnist realizatsiyi parlamentskoho kontrolyu za diyalnistyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny [Effectiveness of implementing parliamentary control over the activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. *Naukovi perspektyvy*, 2(32), 135–142. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2\(32\)-135-142](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-2(32)-135-142) (in Ukr.).
5. Medvid, L. P. (2022). Zmist ta kharakterystyka parlamentskoho kontrolyu za doderzhannyam prav ta svobod lyudyny i hromadyanyna, v tomu chysli viyskovosluzhbovtziv [Content and characteristics of parliamentary control over the observance of human and citizen rights and freedoms, including military personnel]. *Analychno-porivnyalne pravoznavstvo*, (3), 175–179. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.31> (in Ukr.).

6. Onyshko, O. B. (2021). Instytut interpelyatsiyi: perspektyvy zaprovadzhennya v Ukrayini [Institute of interpellation: prospects of implementation in Ukraine]. *Sotsialno-pravovi studiyi*, 4(14), 20–27 (in Ukr.).
7. Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (28.06.1996 No. 254k/96-vr). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1996, (30), 141 (in Ukr.).
8. Zozulia, O. I. (2019). Uchast komitetiv Verkhovnoyi Rady Ukrayiny v pidhotovtsi ta provedenni parlament-skykh i komitetskykh slukhan [Participation of committees of the Verkhovna Rada of Ukraine in the preparation and conduct of parliamentary and committee hearings]. *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriya "Yurydychni nauky"*, (1), 17–21 (in Ukr.).
9. Zozulia, O. I. (2019). Osoblyvosti kontrolyu komitetiv Verkhovnoyi Rady Ukrayiny za doderzhanniam i vykonanniam zakonodavstva [Peculiarities of control of the committees of the Verkhovna Rada of Ukraine on compliance and implementation of legislation]. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnogo universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Yurydychni nauky*, 30, 1(69), 26–31 (in Ukr.).
10. Zozulia, O. I. (2023). Problemy ta shlyakhy udoskonalennya zakonotvorchoyi diyalnosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [Problems and ways of improving the law-making activity of the Verkhovna Rada of Ukraine]. *Forum Prava*, 2(75), 43–64. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7699529> (in Ukr.).
11. *Pro vnesennya zmin do statey 85 ta 101 Konstytutsiyi Ukrayiny (shchodo upovnovazhenykh Verkhovnoyi Rady Ukrayiny)* [On amendments to Articles 85 and 101 of the Constitution of Ukraine (regarding the representatives of the Verkhovna Rada of Ukraine)]. Projekt Zakonu Ukrayiny (29.08.2019 No. 1016). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/21529> (in Ukr.).
12. Vysnovok Konstytutsiyonoho Sudu Ukrayiny [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine]. (20.11.2019 No. 6-v/2019). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (99), 3320 (in Ukr.).
13. Batanov, O. V. (2022). Instytut interpelyatsiyi u konteksti teorii ta praktyky suchasnoho parlamentaryzmu [Institute of interpellation in the context of the theory and practice of modern parliamentarism]. In: *Pravovi zasady orhanizatsiyi ta zdiysnennya publichnoyi vlady: zbirnyk tez V Mizhnarodnoyi nauko-vo-praktychnoyi konferentsiyi* (m. Khmelnytsky, 17 chervnya 2022 r.). Khmelnytsky: Khmelnytsky universytet upravlinnya ta prava imeni Leonida Yuzkova, (s. 32–35) (in Ukr.).
14. *Zaprovadzhennya instytutu interpelyatsiyi v Ukrayini yak odniiyeyi z form parlamentskoho kontrolyu za diyalnistyu uryadu* [Introduction of the institution of interpellation in Ukraine as one of the forms of parliamentary control over government activities]. Analychna zapyska. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/politika/zaprovadzhennya-institutu-interpelyacii-v-ukraini-yak-odniei-z-form> (in Ukr.).
15. *Kontseptsiya parlamentskoyi reformy "Ukrayina pislya peremohy". Bachennya Ukrayiny 2030* [Concept of parliamentary reform "Ukraine after victory". Vision of Ukraine 2030]. https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Kontseptsiya_reformy_parlamentaryzmu-1.pdf (in Ukr.).
16. Soroka, S. V. (2011). Deputatski zapyty yak forma parlamentskoho kontrolyu Kabinetu Ministriv Ukrayiny: pravove rehulyuvannya ta praktyka [Deputies' requests as a form of parliamentary control of the Cabinet of Ministers of Ukraine: legal regulation and practice]. *Naukovi pratsi. Seriya: Derzhavne upravlinnya*, 159(147), 29–36 (in Ukr.).
17. Parameters on the Relationship between the Parliamentary Majority and the Opposition in a Democracy: a checklist: adopted by the Venice Commission on June 24, 2019, CDL-AD(2019)015-e. 33 p. [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)015-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)015-e) (in Ukr.).
18. Pro status narodnoho deputata Ukrayiny [About the status of a people's deputy of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (17.11.1992 No. 2790-12). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, 1993, (3), 17 (in Ukr.).
19. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo vnesennya deputatskykh zapytiv [On amendments to some laws of Ukraine regarding the submission of parliamentary requests]. Zakon Ukrayiny (17.10.2019 No. 206-9). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, 2020, (12), 455 (in Ukr.).
20. Rishennya Konstytutsiyonoho Sudu Ukrayiny u spravi pro napravlennya zapytu do Prezydenta Ukrayiny [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of sending a request to the President of Ukraine]. (14.10.2003 No. 16-rp/2003). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (46), 2388 (in Ukr.).
21. *Pro interpelyatsiyu* [About interpellation]. Projekt Zakonu Ukrayiny (18.05.2020 No. 3499). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/107577> (in Ukr.).
22. Pro Kabinet Ministriv Ukrayiny [About the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (27.02.2014 No. 794-7). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (20), 619 (in Ukr.).
23. Slovskya, I. YE. (2011). Deputatsky zapyt yak forma realizatsiyi kontrolnoyi funktsiyi parlamentu (za zakonodavstvom Ukrayiny) [Deputy request as a form of implementation of the control function of the parliament (according to the legislation of Ukraine)]. *Naukovi pratsi Natsionalnogo aviatorskoho universyte-*

- tu. Seriya "Yurydychnyy visnyk. Povitryane i kosmichne pravo", 4(21), 53–57 (in Ukr.).
24. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo zabezpechennya vidkrytosti ta prozorosti diyalnosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [On making changes to some laws of Ukraine on ensuring the openness and transparency of the activities of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Projekt Zakonu Ukrayiny (29.08.2019 No. 1036).
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66269&pf35401=490819> (in Ukr.).
  25. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo vnesennya deputatskykh zapytiv [On amendments to some laws of Ukraine regarding the submission of parliamentary requests]. Projekt Zakonu Ukrayiny (06.09.2019 No. 1036-1).
<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66730&pf35401=498078> (in Ukr.).
  26. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny u spravi pro zapyty i zvernennya narodnykh deputativ Ukrayiny do orhaniv diznannya i dosudovoho slidstva [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of requests and appeals of people's deputies of Ukraine to bodies of inquiry and pre-trial investigation]. (20.03.2002 No. 4-rp/2002). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (13), 668 (in Ukr.).
  27. Pro zakhody z realizatsiyi rekomendatsiy shchodo vnutrishn'oyi reformy ta pidvyshchennya institutsiynoyi spromozhnosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [On measures to implement recommendations on internal reform and increasing the institutional capacity of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny (17.03.2016 No. 1035-8). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, (14), 149 (in Ukr.).
  28. Shcherbanyuk, L. (2010). Initsiatory ta adresaty deputatskoho zapytu v Ukrayini [Initiators and addressees of the parliamentary request in Ukraine]. In: *Parlamentski chytannya: materialy pershoi mizhnarodnoyi naukovoï konferentsiyi* (m. Kyiv, 1–2 zhovtnya 2010 r.). Kyiv: TOV "Vistka", (s. 101–105) (in Ukr.).
  29. Kontseptsiya zmin do zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo pidvyshchennya efektyvnosti funktsionuvannya Verkhovnoyi Rady Ukrayiny ("Bila Knyha" ukrayinskoho prlamentaryzmu) [The concept of changes to the legislative acts of Ukraine to increase the effectiveness of the functioning of the Verkhovna Rada of Ukraine ("White Book" of Ukrainian parliamentarism)].
https://parlament.org.ua/upload/docs/White_Book_ed.pdf (in Ukr.).
  30. Pro Rehlament Verkhovnoyi Rady Ukrayiny [About the Regulations of the Verkhovna Rada of Ukraine]. Zakon Ukrayiny (10.02.2010 No. 1861-6). *Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny*, (12), 565 (in Ukr.).
  31. *Parlamentskyy kontrol: problemy ta shlyakhy pidvyshchennya efektyvnosti* [Parliamentary control: problems and ways to improve efficiency].
<https://parlament.org.ua/upload/docs/Parliamentaryoversightfunctions.pdf> (in Ukr.).
  32. *Parlamentskyy kontrol: praktychni porady ta rekomendatsiyi dlya pidvyshchennya efektyvnosti* [Parliamentary control: practical tips and recommendations for increasing efficiency].
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/PRP_Guide_Parliamentary_Oversight-UKR.pdf (in Ukr.).
  33. Maydannyyk, O. O. (2008). *Teoretychni problemy kontrolnoyi funktsiyi parlamentu Ukrayiny* [Theoretical problems of the control function of the Parliament of Ukraine]. Doctor's thesis (12.00.02). Kyiv (in Ukr.).
  34. Melnyk, O. V. (2000). *Konstytutsiyno-pravova vidpovidalnist vyshchykh orhaniv derzhavnoyi vlady* [Constitutional and legal responsibility of higher state authorities]. Candidate's thesis (12.00.02). Kyiv (in Ukr.).
  35. Barabash, YU. H. (2004). *Parlamentskyy kontrol v Ukrayini: problemy teorii ta praktyky* [Parliamentary control in Ukraine: problems of theory and practice]. Extended abstract of candidate's thesis (12.00.02). Kharkiv (in Ukr.).
  36. Slovskaya, I. YE. (2011). "Hodyna zapytan do Uryadu" yak forma realizatsiyi kontrolnoyi funktsiyi parlamentu Ukrayiny ["Question Hour to the Government" as a form of implementation of the control function of the Parliament of Ukraine]. *Derzhava i pravo*, (54), 177–183 (in Ukr.).
  37. *Kontseptualna zapyska shchodo udoskonalennya zakonodavchoho protsesu v Ukrayini* [Concept note on improving the legislative process in Ukraine].
https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/PRP_Concept_note_legislative_process_UKR.pdf (in Ukr.).
  38. Slovskaya, I. YE. (2011). Parlamentski slukhannya yak forma realizatsiyi kontrolnykh povnovazhen parlamentu [Parliamentary hearings as a form of exercising control powers of the parliament]. *Naukovyy visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, (3), 70–79 (in Ukr.).
  39. Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo zabezpechennya efektyvnoyi realizatsiyi

- parlamentskoho kontrolyu [On making changes to some laws of Ukraine to ensure effective implementation of parliamentary control]. *Zakon Ukrainy* (03.12.2020 No. 1052-9). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, 2021, (3), 120 (in Ukr.).
40. Zalyubovska, I. K. (2002). *Parlamentskyy kontrol za diyalnistyu orhaniv vykonavchoyi vlady yak zasib zabezpechennya zakonnosti u sferi derzhavnoho upravlinnya* [Parliamentary control over the activities of executive bodies as a means of ensuring legality in the sphere of public administration]. Extended abstract of candidate's thesis (12.00.07). Odesa (in Ukr.).
  41. Pro rozvidku [About intelligence]. *Zakon Ukrainy* (17.09.2020 No. 912-9). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, (86), 2761 (in Ukr.).
  42. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy u spravi pro zvernennya narodnykh deputativ Ukrainy do Natsionalnoho banku Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case of the appeal of the People's Deputies of Ukraine to the National Bank of Ukraine]. (05.03.2003 No. 5-rp/2003). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, (12), 544 (in Ukr.).
  43. Rishennya Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy [Decision of the Constitutional Court of Ukraine]. (10.06.2010 No. 16-rp/2010). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, (49), 1611 (in Ukr.).
  44. Vysnovok Konstytutsiynoho Sudu Ukrainy [Opinion of the Constitutional Court of Ukraine]. (14.03.2001 No. 1-v/2001). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, (12), 494 (in Ukr.).
  45. Zozulia, O. I. (2019). *Konstytutsiyno-pravovyy status parlamentskykh komitetiv v Ukraini* [Constitutional and legal status of parliamentary committees in Ukraine]. Kharkiv: Maydan. <https://doi.org/10.5281/zenodo.8156250> (in Ukr.).
  46. Pro natsionalnu bezpeku Ukrainy [About the national security of Ukraine]. *Zakon Ukrainy* (21.06.2018 No. 2469-8). *Ofitsiynyy visnyk Ukrainy*, (55), 1903 (in Ukr.).
  47. *Pro vnesennya zmin do Kodeksu Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennya vidpovidalnosti za porushennya parlamentskoho kontrolyu* [On amendments to the Code of Ukraine on Administrative Offenses and other legislative acts of Ukraine regarding improvement of responsibility for violation of parliamentary control]. Projekt Zakonu Ukrainy (06.02.2023 No. 8073-d). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1771189> (in Ukr.).
  48. Pro komitety Verkhovnoyi Rady Ukrainy [About the committees of the Verkhovna Rada of Ukraine]. *Zakon Ukrainy* (04.04.1995 No. 116/95-vr). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (19), 134 (in Ukr.).
  49. *Komitet Shredinhera (analiz zakonoprojektu 8073-d)* [Schrödinger Committee (analysis of draft law 8073-d)]. <https://parlament.org.ua/2023/03/14/komitet-shredingera-analiz-zakonoprojektu-8073-d> (in Ukr.).
  50. Zozulia, O. I. (2022). Shchodo ostannikh zakonodavchykh initsiatyv iz udoskonalennya parlamentskoho kontrolyu v Ukraini [Regarding the latest legislative initiatives to improve parliamentary control in Ukraine]. In: *Teoretychni ta praktychni problemy realizatsiyi norm prava: materialy VIII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi* (m. Kremenichuk, 02–03 hrudnya 2022 r.). Lviv – Torun: Liha-Pres, (s. 22–26). <https://doi.org/10.36059/978-966-397-277-0-5> (in Ukr.).
  51. *Pro vnesennya zmin do deyakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vdoskonalennya poryadku pryznachennya ta zviinnennya z posad chleniv Kabinetu Ministriv Ukrainy* [On making changes to some legislative acts of Ukraine on improving the procedure for appointing and dismissing members of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. Projekt Zakonu Ukrainy (10.03.2020 No. 3195). <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/48155> (in Ukr.).
  52. Myshchak, I. (2010). Deyaki pytannya udoskonalennya kontrolnoyi funktsiyi parlamentu [Some issues of improving the control function of the parliament]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy*, (3), 37–43 (in Ukr.).
  53. Soroka, S. (2011). Konstruktyvnyy votum nedoviry uryadu yak zasib zberezheniya stabilnosti systemy derzhavnoho upravlinnya v krayinakh YES [A constructive vote of no confidence in the government as a means of preserving the stability of the state administration system in EU countries]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi derzhavnoho upravlinnya pry Prezydentovi Ukrainy*, (2), 196–204 (in Ukr.).
  54. *Dopovid ta Dorozhnya karta shchodo vnutrishnoyi reformy ta pidvyshchennya instytutsiynoyi spromozhnosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy, pidhotovlena Misiyeyu Yevropeyskoho parlamentu z otsinky potreb (veresen 2015 – lyuty 2016 rr.)* [Report and Roadmap on Internal Reform and Institutional Capacity Building of the Verkhovna Rada of Ukraine, prepared by the European Parliament's Needs Assessment Mission (September 2015 - February 2016)]. <http://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160301RES16508/20160301RES16508.pdf> (in Ukr.).

55. Khvorostyna, L. L. (2019). Orhanizatsiyni umovy formuvannya parlamentskoyi sluzhby: dosvid zarubizhnykh krayin dlya Ukrayiny [Organizational conditions for the formation of the parliamentary service: the experience of foreign countries for Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Derzhavne upravlinnya*, 30, 6(69), 7–12 (in Ukr.).

ІНФОРМАЦІЯ ПРО СТАТТЮ (ARTICLE INFO)

Published in:

Форум права: 76 pp. 6–29 (3).

Related identifiers:

10.5281/zenodo.7947526

http://forumprava.pp.ua/files/006-029-2023-3-FP-Zozulia_3.pdfhttp://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2023_3_3.pdf**License (for files):**[Creative Commons Attribution 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)**Received:** 10.08.2023**Accepted:** 05.09.2023**Published:** 11.09.2023**Available online:** 11.09.2023**Cite as:**Зозуля, О. І. (2023). Перспективи розвитку парламентського контролю в Україні. *Форум Права*, 76(3), 6–29.<http://doi.org/10.5281/zenodo.7947526>Zozulia, O. I. (2023). Perspektyvy rozvytku parlamentskoho kontrolyu v Ukrayini [Prospects for The Development of Parliamentary Control in Ukraine]. *Forum Prava*, 76(3), 6–29. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7947526>